

Katoliška cerkev in združena Evropa

Kršćanstvo in Katoliška cerkev še prav posebno ima do združevanja Evropejcev poseben odnos in posebno razumevanje, ne glede na to, da je Evropa v nekaterih svojih predelih močno razkristjanjena in se v krščanstvu noče več prepoznati, kakor priča o tem francoski veto k osnutku nove evropske deklaracije o človekovih pravicah iz Nice.

Za to, da naredimo Evropo, ni dovolj skupni evro, skupen denar. Potrebne so skupne vrednote. Nobena politična skupnost ne more temeljiti samo na ekonomskem interesu. Potrebuje še druge skupne vrednote. Tudi ideja združene Evrope ni po 2. svetovni vojni zrasla samo iz ekonomskega interesa, ni samo zveza francoskega premoga in nemškega jekla, ampak se je porodila iz moralne želje po miru, spravi in sodelovanju med evropskimi narodi.

"Sodobna svobodoljubna in sekularizirana država živi iz predpostavk, ki jih sama ne more zagotavljati", pravi znani nemški jurist Böckenförde. Tudi za združeno Evropo so potrebne skupne vrednote. Evropi je treba dati dušo, se glasi znani in pogosto navajni stavek prejšnjega predsednika Evropske komisije J. Delorsa. Ker skupne evropske vrednote obstajajo, je združena Evropa kljub vsemu možna.

Evropo je naredilo krščanstvo

Da lahko danes postane Evropa eno, je zato, ker je dolga stoletja po zaslugi krščanstva imela eno vero, eno moralo in enake ali celo iste družbene in politične institucije enega svetega rimskega cesarstva, ki se je raztezalo čez meje številnih sedanjih evropskih držav.

Toda Evropa se je začela deliti zelo zgodaj. Dva zidova sta delila Evropo. Najbolj je znan berlinski, toda ne pozabimo na tistega, ki je bil zgrajen davnega leta 1054 z razkolom. Berlinski zid je že padel, kdaj bomo presegli prvega?

Na Zahodu je obstajalo znotraj Cerkve več kraljestev, na Vzhodu pa ima vsaka država svojo cerkev. Posledice čutimo še danes: države z državno cerkvijo (protestantske) so bolj zadržane do evropske integracije (Anglija, skandinavske države), kakor katoliške, kjer ni državne Cerkve. Med krščanskimi cerkvami ima zato Katoliška cerkev pri združevanju Evrope posebno mesto, ki ima dolgo evropsko izkušnjo. Kot pravi predsednik ComECE škof Homayer: »Najbolj stabilna evropska institucija, ki je vzdržala 2000 let, ni bila niti platonska akademija niti monarhija, temveč škofija". Marsikaj se je menjalo, škofije in vesoljna Cerkev so ostale.

Trajne evropske in krščanske vrednote

Po zaslugi krščanstva in njegove dediščine je torej Evropa več kot »azijski polotok« (Paul Valéry), tudi več kot celina in več kot gospodarska skupnost. Evropa je ideja, »mišljenje« (Romano Guardini). Evropa je določen način gledanja na človeka, družbo in svet, skupnost vrednot, in to kljub katastrofam v njeni zgodovini in sedanjosti. Nosilne vrednote, ki se neločljivo povezujejo z evropsko kulturo, so dostojanstvo osebe, vladavina prava in razlikovanje med duhovnim in posvetnim. Posebno značilna za Evropo pa je družbena solidarnost, ki se je uresničila v idealu socialne države. V teh vrednotah je evropska identičnost, ki pa je ravno zato neločljivo povezana s krščansko vero.

»Gotovo, evropska istovetnost je resničnost, ki je ni lahko dojeti,« je rekel Janez Pavel II. pred parlamentarno skupščino Sveta Evrope 8. oktobra 1988 v Strasbourgu: »Daljni viri te civilizacije so raznoliki. Izvirajo iz Grčije in iz Rima, iz keltskih, germanskih in slovanskih tal, iz krščanstva, ki jih je globoko zaznamovalo. In vemo, kakšne razlike glede jezikov, kultur in pravnih izročil so značilne za narode, pokrajine in tudi za institucije. Toda z ozirom na druge celine se zdi Evropa kot ena sama enota, čeprav tisti, ki spadajo k Evropi, manj jasno dojemajo to notranjo povezanost. Ta pogled lahko pomaga Evropi, da bo bolje ponovno našla samo sebe. V skoraj dvajsetih stoletjih je krščanstvo prispevalo k razvoju pogleda na svet in na človeka, ki danes ostaja temeljni prispevek – onkraj razdvojenosti, šibkosti, celo zamujenih dolžnosti kristjanov samih.«

Ko danes Evropa išče svojo dušo, jo najde torej v nekaterih temeljnih družbenih in političnih vrednotah, ki imajo za svoj zadnji izvir zavest o dostojanstvu človeške osebe. Navadno opozarjamo na naslednja načela.

1. Človekovo dostojanstvo

Krščanska vera ostri pogled za vrednost posameznika. Človek je oseba. Ima nedotakljivo in neodtujljivo dostojanstvo, ki – kot je ugotovilo nemško Zvezno ustavno sodišče samo v svoji sodbi leta 1993 o kazenskem pravu glede splava, »pripada že nerojenemu človeškemu življenju.« Kot oseba človek ni »nekaj«, stvar, temveč »nekdo«, enkratni subjekt z načrti, zasnovami in pobudami. Odvisen je od drugega, biva skupaj z njim, deli veselje in trpljenje ter oblikuje svet. Je spolno bitje, moški ali ženska, sposoben predajanja samega sebe v

ljubezni. Je bitje, ki se vsak dan na novo odloča za določena dejanja in proti drugim, nosi odgovornost, lahko greši in ima vest. Je bitje, ki mora dajati račun za svoje dejanje in nehanje in ostaja odvisno od božjega usmiljenja. Je božja podoba, kar pomeni, da ni le ustvarjen od Boga, ampak da tudi hrepeni po Bogu, zanj živi in v njem najde svojo izpopolnitev, kar se je uresničilo v Kristusu, ki je bil križan in je vstal.

2. *Človekove pravice*

Očrtane razsežnosti človeškega bivanja so dobro, ki ga varujejo človekove pravice. Šele konec 18. stoletja so jih prvič formulirali – najprej v Združenih državah, ki jih ne moremo ločiti od evropskega kulturnega kroga, nato v Franciji. Ker so jih med francosko revolucijo in v laicističnih izročilih 19. stoletja v Evropi pogosto uporabljali kot orožje proti Cerkvi, je bilo razmerje Cerkve do človekovih pravic poldrugo stoletje precej naporno in konfliktno.

lovekovo svobodo so napačno razumeli kot osvoboditev od Boga. Ta napetost se je šele polagoma sprostila sredi 20. stoletja. Vendar je krščanstvo pripravilo tla za človekove pravice. V ideji človekovih pravic je vodilna in odločilna misel o enotnosti človeškega rodu in o enakosti njegovih udov, o enkratnosti in dostojanstvu vsakega človeka kot osebe, s katero ne smejo razpolagati ne drugi ne on sam, vendar je poklican k lastni odgovornosti, ljubezni do bližnjega in k temu, da se izkaže na tem svetu kot moralno bitje. lovek ima te pravice, ker je človek, torej po naravi, se pravi po nečem, kar je globlje od vsake tostranske ureditve. Država je sicer pomembna za njihovo uveljavljanje, vendar jih ne ustvarja.

3. *Razlikovanje med Bogom in cesarjem, med svetim in profanim*

Razlikovanje med duhovnimi zadevami in posvetnimi rečmi ali med religijo in politiko je na začetku moderne evropske zavesti in identičnosti. V antični Grčiji in rimskem cesarstvu sta bili religija in politika še eno. Ta enost je mnoge izmed prvih kristjanov pripeljala v mučeništvo, ker niso hoteli častiti rimskega cesarja kot boga. Usmerjali so se ob Jezusovi zahtevi, da je treba dati cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je božjega. Hodili so poti, ki jo je začrtal Peter v sporu z velikim zborom: »Bogu se je treba pokoravati bolj kot ljudem.«

Iz teh sporov prvih kristjanov s politično-verskimi oblastmi se je razvilo razlikovanje med duhovnimi in posvetnimi zadevami, med religijo in politiko, ki velja še danes in je nosilno v svobodni ustavni državi.

4. Lastna avtonomija zemeljskih stvarnosti: znanost

Delitev na sveto in profano omogoča avtonomijo zemeljskih stvarnosti, s tem pa priznava tudi znanosti lastno racionalnost in lastno metodologijo. Razlikovanje med duhovnimi in posvetnimi rečmi tako skupaj z božjim naročilom, naj človek vlada svetu, vodi do novega ravnanja s svetom, do razvoja znanosti in tehnike, ki sta neločljivo povezani z evropsko kulturo. »Vera v Boga stvarnika,« je rekel papež leta 1988 pred Svetom Evrope, »je demitizirala kozmos in ga prepustila človekovemu racionalnemu raziskovanju.« etudi se to razlikovanje med duhovnimi in posvetnimi rečmi uveljavlja šele v stoletja dolgem, konfliktnem procesu, je temelj omejevanja politične moči in s tem tudi svobodne ustavne države.

5. Svobodna ustavna in pravna država in civilna družba

K istovetnosti Evrope sodi ustavna država, katere namen so vladavina prava, varstvo človekovih pravic in s tem zagotavljanje svobode državljanov in udeležbo državljanov pri oblikovanju skupne politične volje. Je temelj demokracije. Zahteva delitev politične oblasti.

Enakopravno sodelovanje vseh državljanov pri procesu oblikovanja politične volje je logična posledica krščanske podobe človeka. K tej podobi človeka pa sodi tudi dvojnost človekove narave. lovek je lahko dober ali zloben, deluje lahko ustvarjalno ali razdiralno. Politično moč lahko uporablja za pospeševanje skupnega blagra ali za njegovo uničevanje. Iz tega izhaja zahteva po delitvi oblasti na zakonodajno, izvršno in sodno, da bi tako dosegli uravnoteženost in medsebojni nadzor.

Delitev oblasti pomeni omejevanje oblasti. Prvi korak k omejevanju oblasti je bilo že razlikovanje med duhovnimi in posvetnimi rečmi. Z ločitvijo in medsebojnim nadziranjem zakonodajne, izvršne in sodne oblasti pa hočemo kar najbolj zmanjšati skušnjavo zlorabe oblasti in tam, kjer oblast vendarle zlorabijo, omejiti škodljive posledice.

Država za svoj razvoj vedno potrebuje tudi aktivno družbo, ki jo danes navadno imenujemo civilna ali državljska družba. Civilna družba je družba svobodnih, samozavestnih in aktivnih državljanov, ki se na sorazmerno brezdržavnem področju gospodarstva in kulture sami organizirajo v združenjih in sodeljujejo pri procesu oblikovanja politične volje v predparlamentarnem prostoru in do države niso le strpni, temveč jo tudi

podpirajo kot osrednji pogoj skupnega blagra. Civilna družba je nujni sogovornik svobodne ustavne države. Cerkev samo sebe tudi vidi v področju civilne družbe.

6. Socialna pravna država in socialno tržno gospodarstvo

Da država ni le pravna država, temveč mora biti tudi socialna država, sodi na poseben način k evropskim vrednotam. Socialna država ne skrbi le za pravo in varnost, ampak tudi za človeka vredne življenjske in delovne pogoje. Državljana varuje pred izgubo varnosti, do katere pride zaradi bolezni, invalidnosti, starosti in brezposelnosti. S socialno varnostjo zagotavlja socialno pravičnost, družbeno integracijo in svobodo posameznika. Ta naloga skupnosti, da skrbi za svoje najšibkejše člane, je posebno izrazito krščanska zahteva.

K temu, kar dela Evropo, sodi skupaj s socialno državo tudi določen pogled na gospodarstvo, ki povezuje svobodo konkurence s socialno izravnavo. To obvezuje državo, da z delovnim in podjetniškim pravom skrbi za humane delovne pogoje ter da z dobro gospodarsko, zaposlovalno in davčno politiko skrbi za čim manjšo brezposelnost. Gre torej za posebno in moralno pojmovanje gospodarstva, ki povezuje prednosti trga in konkurence z visoko ravniyo zaposlenosti in s socialno varnostjo za tiste, ki se ne morejo udeleževati storilnostne konkurence.

7. Mednarodno sodelovanje

Evropa je bolj kot katera koli druga celina v tem stoletju razvila strukture sodelovanja in združevanja. Skeptiki lahko temu ugovarjajo, češ da tudi z nobene druge celine niso izšle tako hude nacionalistične razmejitve in vojne kot iz Evrope. Dejansko so to senčne strani tistega, kar je Evropa in kar se je v zadnjem času zjedrilo v sprevržnem izrazu »etnično čiščenje«.

Toda k temu, kar je Evropa, sodi tudi nepretrgano in uspešno prizadevanje za spravo, sodelovanje, mednarodnopravne strukture in za združevanje. To daleč presega Evropsko unijo. Pred 50 leti, 5. maja 1949, so ustanovili v Londonu Svet Evrope, da bi utrdili mir v Evropi na temelju pravičnosti in mednarodnega sodelovanja. Danes ima Svet Evrope 41 članic. Te hočejo – tudi s pomočjo Evropskega sodišča – zagotavljati spoštovanje človekovih pravic, pluralistično demokracijo, gojiti zavest o kulturni istovetnosti Evrope, iskati skupne rešitve za socialne probleme in gledajo na religijo kot partnerico demokracije. »Demokracija in religija nista nezdržljivi, nasprotno,« je izjavil Svet Evrope 27. januarja 1999. »Religija je

lahko na osnovi svoje moralne in etične angažiranosti, vrednot, ki jih zagovarja, svoje kritične zavesti in oblik izražanja v kulturi dragocena partnerica demokratične družbe.«

K strukturam mednarodnega sodelovanja, ki izhajajo iz evropskega kulturnega kroga, sodi Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) in končno tudi Severnoatlantska obrambna zveza, ki je bila prav tako ustanovljena pred 50 leti kot vrednostna skupnost, da bi varovala mir na osnovi demokracije, svobode osebe in vladavine prava.

Katoliška Cerkev je podpirala oblikovanje in razvoj mednarodnih organizacij, tudi Evropske unije. Enotnost ljudi in narodov, katoliškost je njena dvatisočletna izkušnja. Samo sebe razume v skladu z izjavo 2. vatikanskega koncila kot »znamenje in orodje za notranjo zvezo z Bogom in za edinost vsega človeškega rodu«.

Katoliška cerkev in zgodovinski potek združevanja

Zato ni čudno, če je bila Katoliška cerkev navzoča pri vseh evropskih združevalnih sestankih od leta 1948 (Kongres v Haagu) naprej. Katoliška cerkev ni Evrope nikoli pojmovala kot izgubo nacionalnih in kulturnih identitet.

Zanimiv pa je tudi razvoj, ki so ga izvedli papeži v odnosu do ideje združene Evrope. Ta razvoj gre v dve smeri. Kar zadeva samo idejo združene Evrope, se njene meje bistveno razširijo s prihodom Janeza Pavla II. Prav tako pa se tudi spreminja vizija združene Evrope.

Pij XII. je v nagovoru ob kongresu evropske zveze federalistov novembra 1948 spodbujal udeležence, naj »pustijo ob strani svojo nekdanjo veličino in se združijo v enoto višje politične in ekonomske zveze«. Leta 1957 pa je isti papež predvideval in zagovarjal idejo skupnih evropskih institucij in sicer celo po načelu federalizma, s pravico veta vsake države (AAS 1957, 629.)

Pavel VI. pa se več ne spušča v to, kakšna naj bo združena Evropa. Za razliko od Pija XII. poudarja, da Katoliška cerkev ni pristojna glede »tehničnih« (političnih, pravnih, ekonomskih) vprašanj evropskega združevanja, ampak ostaja na ravni splošnih načel. Na tej ravni pa združevanje Evrope podpira. V tem smislu je Pavel VI. razglasil sv. Benedikta za očeta Evrope »od Irske do Poljske«, za njenega zavetnika. Lahko rečemo, da so do Janeza Pavla II. meje Evrope meje latinske Katoliške cerkve.

Novo poglavje odnosov med Evropo in Katoliško cerkvijo odpre Janez Pavel II. V apostolskem pismu *Euntes in mundum* 25. I. 1988 poudarja: »Evropa obstaja, ker je v svoji korenini krščanska. Dve obliki velikega izročila Cerkve, zahodna in vzhodna, dve obliki

kulture se vzajemno dopolnjujeta kot dvojna pljučna krila istega organizma.« S tega vidika razglasi sveta brata Cirila in Metoda za sozavetnika Evrope. Janez Pavel ne govori več o Evropi od Atlantika do Poljske, temveč do Urala.

Papež zavrača nacionalizem, pa tudi filetizem, se pravi idejo nacionalnih cerkva, ki je še vedno močan na Vzhodu, in ne pristaja, da bi razpoka iz leta 1054 bila večna, kljub temu da pravoslavni pogosto zavračajo idejo skupne evropske civilizacije in »skupne evropske hiše«.

Katoliška cerkev obravnava združevanje Evrope v luči katoliškega družbenega nauka. Zato poudarja načelo subsidiarnosti, ki je postalo vodilna misel tudi evropskih politikov in njihovega besednjaka. Katoliški družbeni nauk uči koncentrične kroge: oseba, družina, narod ali etnična skupina, država, skupnost narodov (držav). Vsaka od teh skupin ima svojo lastno pristojnost in odgovornost.

Že družina ima svojo »duhovno suverenost«: lastne vrednote in smisel, lastne neodtujljive pravice, država vrednot ne more predpisovati.

Suverenost naroda in njegove kulture je Janez Pavel II. poudaril predvsem v znamenitem govoru v UNESCO 2. junija 1980: podlaga suverenosti je kultura; kultura je zavest o lastni identičnosti, ki se lahko upira vsaki obliki nasilja in političnega zatiranja.

Država je v službi naroda in vmesnih teles, civilne družbe, je v službi skupnega dobrega. Naloga države je subsidiarna: ne nadomešča ničesar, predvsem pa ne družine, naroda, ljudstva, ki živijo na njegovem ozemlju. Višja in širša oblika skupnosti ne sme zadušiti ali ukiniti naravne solidarnosti in odgovornosti v družini, v kulturni skupnosti, v narodu. Evropska zgradba bo možna samo, če bo vsaka naravna skupnost imela svojo svobodo in prostor, ki ji pripada.

Evropo je naredilo krščanstvo, Cerkev, krščanstvo ali Cerkev je starejša kot Evropa, Evropa se oddaljuje od same sebe, ko se oddaljuje od krščanstva, je prepričan sedanji papež.

Evropa se mora spomniti svojih korenin in varovati svoj izvir. Kdor želi spet doseči izvir, od katerega se je oddaljil, mora plavati proti toku. » e bi verski in krščanski temelj te celine,« je rekel papež pred Evropskim parlamentom 1988, »v njegovi funkciji navdihujočega vira etike in v njegovi družbeni učinkovitosti potisnili na rob, s tem ne bi zatajili le celotne dediščine evropske preteklosti, ampak bi bila hudo ogrožena tudi prihodnost evropskega človeka ... vsakega evropskega človeka, vernega ali nevernega.« Papež je sklenil svoj govor, naj bi bila jutrišnja združena Evropa »odprta proti vzhodu celine, velikodušna do druge poloble« ter naj bi s pravdo človeka s stvarstvom, s soljudmi in s samim seboj »spet prevzela funkcijo svetilnika v svetovni civilizaciji.«

Anton STRES